

ДІАГНОСТИКА ФІНАНСОВОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА: МЕТОДИЧНИЙ АСПЕКТ

©2018 ОЛЕКСАНДРЕНКО І. В., НИКОЛАЄВА А. М., ПИРИГ С. О.

УДК 336.6

Олександренко І. В., Ніколаєва А. М., Пиріг С. О. Діагностика фінансового капіталу підприємства: методичний аспект

На основі аналізу наукових підходів уточнено поняття «фінансовий капітал підприємства», під яким прийнято розуміти капіталізовану суму фінансових ресурсів підприємства, що є джерелами формування його активів і отримані за рахунок фінансових інструментів та ефективної роботи. Відображено функціональні характеристики фінансового капіталу. Надано основні етапи діагностики фінансового капіталу. Поглиблено підхід до виокремлення складових фінансового капіталу за окремими класифікаційними ознаками, що дає можливість детально підійти до його діагностики в розрізі різних джерел формування та напрямків використання. Розроблено методичний підхід до аналізу використання фінансового капіталу за окремими напрямками та відображено основні показники, що характеризують ефективність його використання в діяльності підприємства. Обґрунтовано методику проведення факторного аналізу показників рентабельності фінансового капіталу, за результатами якої можна виявити вплив внутрішніх факторів на зміну ефективності його використання. Застосування розробленої методики діагностики фінансового капіталу дозволить підприємствам детально та комплексно оцінювати результати фінансової діяльності, обґрунтовано підходити до процесу прийняття управлінських рішень у напрямку формування та використання капіталу.

Ключові слова: власний капітал, довгострокові зобов'язання і забезпечення, поточні зобов'язання і забезпечення, позиковий капітал, фінансовий капітал.

Рис.: 2. **Табл.:** 2. **Формул.:** 6. **Бібл.:** 12.

Олександренко Ірина Володимирівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Луцький національний технічний університет (вул. Львівська, 75, Луцьк, Волинська обл., 43018, Україна) **E-mail:** iruna_oleks@ukr.net

Ніколаєва Анжела Миколаївна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Луцький національний технічний університет (вул. Львівська, 75, Луцьк, Волинська обл., 43018, Україна) **E-mail:** anzheli@ukr.net

Пиріг Світлана Олександрівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Луцький національний технічний університет (вул. Львівська, 75, Луцьк, Волинська обл., 43018, Україна) **E-mail:** sw41@ua.fm

УДК 336.6

UDC 336.6

Олександренко И. В., Николаева А. М., Пирог С. А. Диагностика фінансового капитала предприятия: методический аспект

На основе анализа научных подходов уточнено понятие «финансовый капитал предприятия», под которым принято понимать капитализированную сумму финансовых ресурсов предприятия, являющихся источниками формирования его активов и полученных за счет финансовых инструментов и эффективной работы. Отражены функциональные характеристики финансового капитала, что позволяет углубленно понимать его содержание и роль в деятельности хозяйствующего субъекта. Представлены основные этапы диагностики финансового капитала, что дает возможность комплексно и логично провести его аналитическое исследование. Углублен подход к выделению составляющих финансового капитала по отдельным классификационным признакам, что позволяет детально подойти к его диагностике в разрезе различных источников формирования и направлений использования. Разработан методический подход к анализу использования финансового капитала по отдельным направлениям и отражены основные показатели, характеризующие эффективность его использования в деятельности предприятия. Обосновано методика проведения факторного анализа показателей рентабельности финансового капитала, по результатам которой можно выявить влияние внутренних факторов на изменение эффективности его использования. Применение разработанной методики диагностики финансового капитала позволит предприятиям подробно и комплексно оценивать результаты финансовой деятельности, обоснованно подходить к процессу принятия управленческих решений в направлении формирования и использования капитала.

Ключевые слова: собственный капитал, долгосрочные обязательства и обеспечения, текущие обязательства и обеспечения, заемный капитал, финансовый капитал.

Рис.: 2. **Табл.:** 2. **Формул.:** 6. **Библ.:** 12.

Олександренко Ірина Владимировна – кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры финансов, банковского дела и страхования, Луцкий национальный технический университет (ул. Львовская, 75, Луцк, Волинская обл., 43018, Украина) **E-mail:** iruna_oleks@ukr.net

Ніколаєва Анжела Николаевна – кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры финансов, банковского дела и страхования, Луцкий национальный технический университет (ул. Львовская, 75, Луцк, Волинская обл., 43018, Украина) **E-mail:** anzheli@ukr.net

Пирог Светлана Александровна – кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры финансов, банковского дела и страхования, Луцкий национальный технический университет (ул. Львовская, 75, Луцк, Волинская обл., 43018, Украина) **E-mail:** sw41@ua.fm

Oleksandrenko I. V., Nikolaieva A. M., Pyrih S. O. The Diagnostics of Financial Capital of Enterprise: the Methodical Aspect

On the basis of analysis of scientific approaches the concept of «financial capital of enterprise» is clarified, under which usually is understood the capitalized sum of financial resources of enterprise, being the sources of formation of its assets and received by means of financial instruments and efficient work. The functional characteristics of financial capital are reflected, allowing to a deeper understanding of its content and role in the activity of an economic entity. The main stages of financial capital diagnostics are presented, which makes possible to carry out its analytical research comprehensively and logically. The approach to allocation of components of financial capital according to separate classification characteristics is deepened that allows to approach in detail to its diagnostics in the context of various sources of formation and directions of use. The methodical approach to analysis of use of financial capital by separate directions is developed and the basic indicators characterizing efficiency of its use in activity of enterprise are reflected. The methodology of carrying out factoring analysis of the profitability indices of financial capital is substantiated, which can provide the results for further identifying of the influence of internal factors on the change of efficiency of its use. Application of the developed methodology of financial capital diagnostics will allow enterprises to evaluate the results of financial activity in detail and comprehensively, to approach on a reasonable basis the process of decision-making in the direction of formation and use of capital.

Keywords: own capital, long-term liabilities and collateral, current liabilities and collateral, borrowed capital, financial capital.

Fig.: 2. **Tbl.:** 2. **Formulae:** 6. **Bibl.:** 12.

Oleksandrenko Iryna V. – PhD (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Finance, Banking and Insurance, Lutsk National Technical University (75 Lvivska Str., Lutsk, Volyn region, 43018, Ukraine) **E-mail:** iruna_oleks@ukr.net

Nikolaieva Anzhela M. – PhD (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Finance, Banking and Insurance, Lutsk National Technical University (75 Lvivska Str., Lutsk, Volyn region, 43018, Ukraine) **E-mail:** anzheli@ukr.net

Pyrih Svitlana O. – PhD (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Finance, Banking and Insurance, Lutsk National Technical University (75 Lvivska Str., Lutsk, Volyn region, 43018, Ukraine) **E-mail:** sw41@ua.fm

У сучасних умовах підприємства змушені працювати у складному мінливому економічному середовищі, для якого характерні нестабільність політичної ситуації в країні, зростання конкуренції на ринку, волатильність цін та зростання витрат при зниженні якості готової продукції, а також загальна відсутність фінансування. Такі сучасні умови розвитку підприємств вимагають постійного моніторингу за результатами їх діяльності з метою підвищення конкурентоспроможності, інвестиційної привабливості та ринкової вартості. У процесі моніторингу за результатами діяльності необхідно оперувати значним масивом показників-індикаторів, які дозволяють виявляти позитивну чи негативну динаміку розвитку підприємства за окремими об'єктами.

Для того, щоб мати достовірну інформацію про кількісні показники діяльності підприємства, варто здійснювати ефективну фінансову діагностику. Найчастіше об'єктом діагностики підприємства виступає його фінансовий стан, проте найменше уваги приділяється окремо діагностиці активів, капіталу, фінансових ресурсів, фінансового капіталу, що є не менш важливими напрямками управління та моніторингу. Зокрема, вагому роль у процесі управління відводять активам і фінансовим джерелам їх формування, що підвищує потребу у здійсненні ефективної діагностики фінансового капіталу, який відбиває суму всіх капіталізованих фінансових ресурсів підприємства, що вкладені в майнові цінності.

Основною проблемою, з якою стикаються під час здійснення комплексної діагностики фінансового капіталу, є відсутність методики, яка б урахувала показники та чинники розвитку, зважаючи на сучасні реалії. Це актуалізує питання, пов'язані із розробкою методичних підходів до діагностики фінансового капіталу суб'єктів господарювання, зокрема і тих, що працюють у промислових сферах економіки.

В економічній літературі недостатньо наукових праць присвячених вивченню фінансового капіталу. Загалом, найперше поняття «фінансовий капітал» згадано у праці німецького вченого Р. Гільфердінга [7]. Пізніше теоретичні підходи до визначення фінансового капіталу подавали у своїх працях Л. М. Алексеєнко [2], А. М. Білоченко [3], Е. Ф. Борисов [5], С. Л. Брю [11], Ю. М. Воробйов [6], Н. В. Клімова [8], В. В. Корнеєв [9], К. Р. Макконелл [11], В. І. Терьохін зі співавторами [12]. Вивчення теоретичних, методичних і практичних аспектів формування фінансового капіталу на прикладі інтегрованих структур кластерного типу наявні в працях В. П. Лещука та С. В. Буснюк [10].

Проте, незважаючи на наявність окремих праць, що вивчають теорію сутності фінансового капіталу, подальших досліджень потребують методики комплексної діагностики фінансового капіталу підприємств. Відповідно до цього, зростає потреба у розробці методики діагностики фінансового капіталу підприємств, з урахуванням низки показників і факторів, зважаючи на сучасні умови їх господарювання.

Метою статті є надання методики діагностики фінансового капіталу суб'єктів господарювання.

Розробка методики діагностики фінансового капіталу перш за все потребує уточнення змісту дефініції «фінансовий капітал». Аналіз літературних джерел свідчить, що немає однозначного трактування цього поняття. Загалом усі підходи до визначення фінансового капіталу можна систематизувати за такими ознаками:

- ✦ поєднання капіталу фінансової та промислової сфери (Р. Гільфердінг [7], Е. Ф. Борисов [5]);
- ✦ вартість усіх ресурсів підприємства, що виражені в грошовій чи фінансовій формі (Л. М. Алексеєнко [2], А. М. Білоченко [3], С. Л. Брю [11], В. В. Корнеєв [9], Л. В. Кузнецова [2], К. Р. Макконелл [11]);
- ✦ джерело фінансування діяльності підприємства (С. В. Буснюк [10], Ю. М. Воробйов [6], Н. В. Клімова [8], С. В. Моїсєєв [12], В. П. Лещук [10], В. І. Терьохін [12]).

В економічній літературі найперше вивчення фінансового капіталу та відображення його сутності присутне в праці Р. Гільфердінга. Автор визначав, що з розвитком економіки відбувається проникнення банківського капіталу у виробництво, і при цьому відбувається злиття промислового та банківського капіталу, яке утворює фінансовий капітал [7, с. 62]. Отже, з огляду на цей підхід, фінансовий капітал трактується як грошовий капітал, який надходить у виробництво для фінансування виробничих потреб, і основним джерелом його формування є банківський сектор. Не можемо погодитися з думкою автора, що основним джерелом формування фінансового капіталу є банківський сектор, оскільки окрім позикових фінансових ресурсів, джерелом його утворення є власні та залучені кошти.

Подібний підхід у напрямку визначення фінансового капіталу підприємства надає Е. Ф. Борисов. При цьому Е. Ф. Борисов відзначає, що фінансовий капітал утворюється в результаті поєднання капіталу промислової, торгівельної і банківської сфер [5, с. 358]. Отже, це говорить про те, що створення фінансового капіталу відбувається тоді, коли кошти із банківського сектора проникають у промисловість та в торгівлю. Таким чином відбувається накопичення початково вкладених коштів і утворюється фінансовий капітал. Вважаємо, що в даному підході також акцентується увага на кредиті, як основному джерелі формування фінансового капіталу, і не враховується той аспект, що фінансовий капітал може утворюватися за рахунок таких фінансових інструментів, як акції, облігації та в результаті ефективної діяльності суб'єкта господарювання.

На відміну від попередніх підходів визначення фінансового капіталу як сукупності ресурсів, що ви-

ражені в грошовій чи фінансовій формі, зводиться до того, що це всі грошові та фінансові активи господарюючого суб'єкта. З огляду на підходи, що визначають фінансовий капітал як вартість усіх ресурсів, що мають фінансову чи грошову форму, слід зазначити, що найбільш розгорнуте визначення подає у своїй праці А. М. Білоченко. На думку автора, під фінансовим капіталом необхідно розуміти ринкову вартість усіх ресурсів підприємства, що залучаються з різних джерел (кошти засновників, банків, страхового ринку, бюджетів) і яка виражається в грошовій формі [3, с. 96]. На нашу думку, зазначений підхід досить широко розкриває сутність фінансового капіталу з позиції джерел його створення, однак не враховує його особливості, яка характеризує накопичену суму всіх фінансових ресурсів з моменту створення суб'єкта господарювання.

Досить подібним є підхід А. М. Алексеєнко та Л. В. Кузнецової, який ґрунтується на тому, що фінансовий капітал – це виражені в грошовій формі матеріальні, нематеріальні та фінансові активи, які накопичуються підприємством з різних джерел для здійснення підприємницької діяльності [2, с. 101]. Тобто, це накопичений обсяг ресурсів, який виражений у грошовій формі. Варто відмітити, що в даному підході зазначено наявність різних джерел формування фінансового капіталу, однак не уточнено, які саме.

Згідно з дослідженнями К. Р. Макконелла і С. А. Брю фінансовим капіталом є наявні в підприємства гроші, призначені для купівлі інвестиційних товарів [11, с. 886]. Відповідно до визначення, під фінансовим капіталом розуміються всі ресурси в грошовій формі, що спрямовуються на закупівлю інвестиційних товарів. Однак, на нашу думку, автори, надаючи визначення, не врахували той аспект, що фінансовий капітал – це накопичена або капіталізована сума грошей з моменту створення підприємства, які спрямовані на придбання його майна.

В. В. Корнеєв у своїй праці відзначав, що фінансовий капітал – це сукупність усіх фінансових активів підприємства [9, с. 23]. Цей підхід досить вузько відображає зміст фінансового капіталу, оскільки, окрім фінансових активів, на підприємстві є матеріальні та нематеріальні активи, джерелом формування яких виступають фінансові ресурси, які накопичуються й акумулюються у фінансовий капітал, що відображається в пасивах балансу.

Підходи до визначення фінансового капіталу як джерела фінансування його діяльності базуються на тому, що це власні та позикові ресурси, які призначені для фінансового забезпечення розвитку господарюючого суб'єкта. Зокрема, В. І. Терьохін та С. В. Моїсєєв зазначають, що фінансовий капітал – це фінансові кошти, які відображені в пасиві балансу підприємства [12, с. 8]. З огляду на те, що в пасиві підприємства відображається сума капіталі-

зованих джерел фінансування підприємства, можна підтвердити думку авторів про те, що фінансовий капітал виступає джерелом фінансування всіх активів і формується за рахунок власних, залучених і позикових коштів.

Ю. М. Воробйов відзначає, що фінансовий капітал – це вартість усіх ресурсів, як у грошовій так і не в грошовій формі, що залучаються на підприємство з різних джерел і призначені для фінансування його потреб [6, с. 82]. Зважаючи на даний підхід, можна стверджувати, що фінансовим капіталом є сукупність усіх ресурсів, які надходять з власних і позичених джерел та призначені для фінансового забезпечення діяльності підприємства. Проте, надаючи визначення, автор не врахував, що це сума усіх капіталізованих ресурсів, призначених для фінансування діяльності підприємства.

Н. В. Клімова під фінансовим капіталом розуміє частину всього капіталу підприємства, який бере участь у фінансово-грошовому обороті та призначений для фінансування діяльності господарюючого суб'єкта [8, с. 68]. Аналізуючи даний підхід, ми не зовсім погоджуємося з думкою автора стосовно того, що це лише частина всього капіталу, оскільки вважаємо, що фінансовий капітал – це весь капітал підприємства, виражений у фінансовій формі або капіталізована сума усіх фінансових ресурсів.

Також заслуговує на увагу підхід до трактування фінансового капіталу, що відображений у праці В. П. Лешука та С. В. Буснюк. Досліджуючи фінансовий капітал інтегрованих структур кластерного типу, автори розуміють під ним сукупність власних і позикових фінансових ресурсів, що використовуються суб'єктами підприємницької діяльності як джерело фінансування активів компанії з метою отримання прибутку на постійній або тимчасовій основі [10, с. 355]. На нашу думку, дане визначення широко розкриває сутність фінансового капіталу, однак не зовсім зрозуміло, чи вбачають автори під фінансовим капіталом накопичену суму фінансових ресурсів, оскільки лише сказано, що вони надходять на постійній або тимчасовій основі.

У цілому, підсумовуючи вивчення фінансового капіталу в рамках підходу, який подає його як джерело фінансування діяльності підприємства, необхідно відзначити, що фінансовий капітал є капіталом суб'єкта господарювання, який формується за рахунок власних і позикових джерел і бере участь у фінансуванні його діяльності.

Отже, за результатами дослідження підходів до розуміння сутності фінансового капіталу можна виокремити такі основні його функціональні характеристики:

- ✦ виступає джерелом фінансування діяльності підприємства;

- ✦ відображає вартість усіх ресурсів підприємства, що виражається в грошовій формі;
- ✦ характеризує суму усіх ресурсів, що залучені на підприємство з різних джерел для фінансування його потреб;
- ✦ відбиває обсяг і структуру пасиву балансу господарюючого суб'єкта;
- ✦ виражає обсяг капіталу, що утворюється в результаті злиття коштів фінансових і промислових корпорацій.

З огляду на вищенаведені підходи до трактування фінансового капіталу, а також виокремлені його функціональні характеристики, на нашу думку, *фінансовий капітал* – це капіталізована сума фінансових ресурсів підприємства, які є джерелами формування активів підприємства й отримані за рахунок фінансових інструментів (акції, облигації, кредити) та ефективної роботи суб'єкта господарювання (у вигляді прибутку). Зважаючи на сформульоване визначення, фінансовий капітал є сумою власного та позикового капіталу, і його обсяг відображається в пасиві балансу підприємства в розрізі таких розділів: власний капітал; довгострокові зобов'язання та забезпечення; поточні зобов'язання та забезпечення; зобов'язання, пов'язані із необоротними активами та групами вибуття. Таким чином, необхідно відзначити, що діагностику фінансового капіталу варто проводити за сукупністю показників, що характеризують джерела формування та ефективність використання власного і позикового капіталу. На *рис. 1* відображено основні етапи діагностики фінансового капіталу підприємства.

У ході діагностики фінансового капіталу найперше визначаються цілі, які необхідно досягнути, здійснивши ефективну діагностику. Найбільш часто діагностика фінансового капіталу переслідує такі цілі:

- ✦ визначення зміни обсягу, структури та ефективності використання фінансового капіталу в динаміці з обґрунтуванням чинників впливу;
- ✦ виявлення основних джерел формування і напрямків використання фінансового капіталу в динаміці;
- ✦ оцінка показників фінансового стану підприємства;
- ✦ визначення рівня кредитоспроможності підприємства;
- ✦ виявлення ефективності використання позикових коштів та обґрунтування потреби в кредитах;
- ✦ оцінювання та обґрунтування інвестиційної привабливості підприємства.

Основним джерелом для діагностики фінансового капіталу підприємства в Україні є фінансова звітність (баланс, звіт про фінансові результати та звіт про власний капітал). З метою отримання достовірних даних найбільш доцільно використовувати дані фінансової звітності за 5–10 останніх років.

У процесі діагностики фінансового капіталу необхідно застосувати такі методи:

- ✦ *статистичний* – у процесі визначення абсолютного та відносного відхилень загального обсягу та окремих складових фінансового капіталу;
- ✦ *математичний* – при застосуванні прийому елімінування;
- ✦ *фінансово-економічний* – під час розрахунку показників ефективності використання власного та позикового капіталу;
- ✦ *економіко-математичний* – використовується для прогнозування показників у плановому періоді;

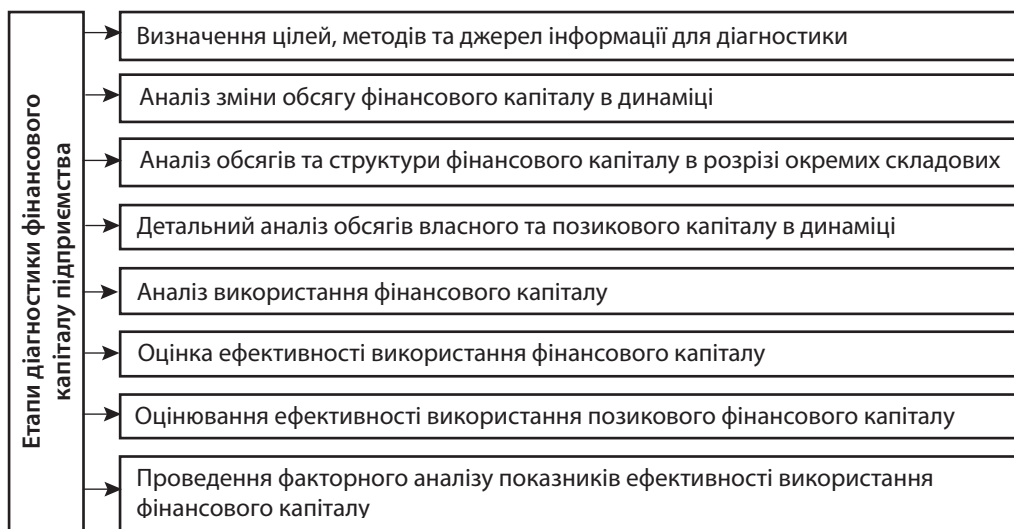

Рис. 1. Етапи діагностики фінансового капіталу підприємства

Джерело: авторська розробка.

✦ *факторний* – використовується при визначенні факторів впливу на обсяги фінансового капіталу та показники ефективності його використання.

Аналіз обсягів та структури фінансового капіталу доцільно здійснювати в розрізі окремих його складових, які виокремлюються за окремими ознаками (рис. 2).

На основі рис. 2 варто здійснити розподіл фінансового капіталу і перш за все провести аналіз зміни його обсягів у динаміці. Далі варто розрахувати структуру окремих видів фінансового капіталу, що виокремлені за вищенаведеними ознаками, у загальному його обсязі. На підставі результатів цього аналізу обґрунтовуються конкретні висновки щодо джерел формування фінансового капіталу, його структури та зміни обсягів в динаміці.

На етапі аналізу власного та позикового капіталу відбувається дослідження джерел їх формування. Так, аналіз джерел формування власного капіталу здійснюється за окремими складовими, що включають: зареєстрований, додатковий, резервний, неоплачений, вилучений капітал, капітал в дооцінках і нерозподілений прибуток (непокритий збиток).

Аналіз позикового капіталу відбувається за такими складовими:

- ✦ довгострокові зобов'язання та забезпечення;
- ✦ поточні зобов'язання і забезпечення;
- ✦ зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами їх вибуття.

Окремо визначаються джерела формування довгострокових і поточних зобов'язань і забезпечень, визначається їх структура та здійснюються узагальнення за факторами зміни обсягів в динаміці.

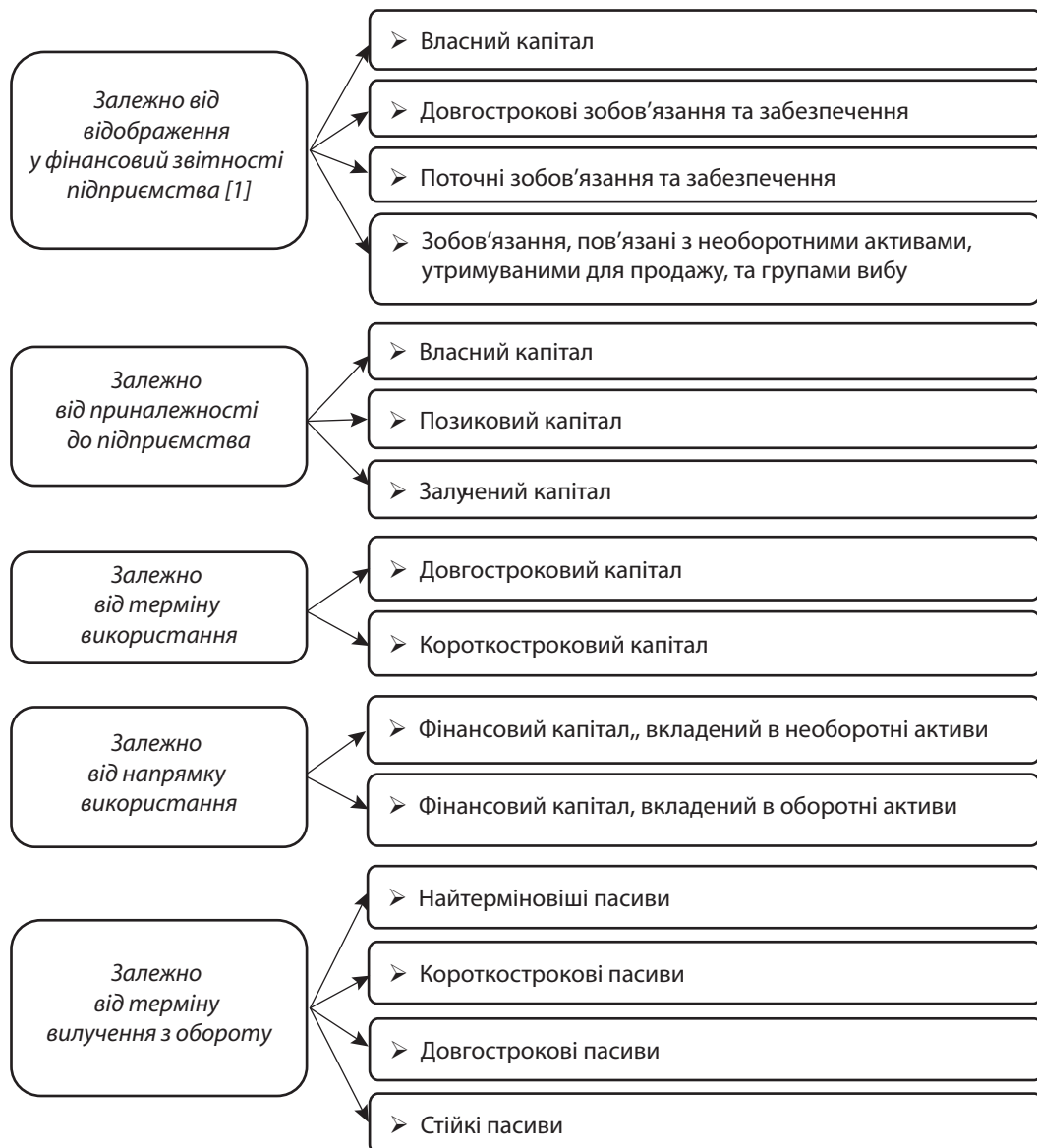

Рис. 2. Розподіл складових фінансового капіталу за окремими класифікаційними ознаками

Джерело: авторська розробка.

Під час аналізу власного і позикового капіталу також можна розрахувати показники фінансової стійкості, які дозволять сформулювати узагальнюючі висновки щодо залежності чи незалежності господарюючого суб'єкта від зовнішніх джерел фінансування. Основними показниками фінансової стійкості є:

- ✦ коефіцієнт фінансової незалежності;
- ✦ коефіцієнт фінансової залежності;
- ✦ коефіцієнт фінансового ризику;
- ✦ коефіцієнт фінансової стабільності;
- ✦ коефіцієнт маневреності власного капіталу;
- ✦ коефіцієнт довгострокового залучення капіталу.

Аналіз використання фінансового капіталу полягає у визначенні напрямків спрямування власного капіталу, довгострокового позикового капіталу (довгострокові зобов'язання і забезпечення) та поточного позикового капіталу (сума поточних зобов'язань і забезпечень та зобов'язань, пов'язаних з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групи їх вибуття). У цьому аспекті варто розрахувати обсяг і структуру власного, довгострокового позикового та поточного позикового капіталу, що окремо спрямований на формування оборотних (поточних) і необоротних активів підприємства. До поточних активів, окрім оборотних активів, відносимо необоротні активи, утримувані для продажу, та групи їх вибуття.

Основні показники, які варто визначати на даному етапі діагностики фінансового капіталу, відображено в *табл. 1*.

Загалом, аналіз використання фінансового капіталу необхідно здійснювати за методикою, що відображена в табл. 1, однак, урахувавши специфіку діяльності промислового підприємства, що проявляється в різних фінансових результатах, обсягах активу та пасиву, необхідно врахувати низку особливостей. У даному аспекті для підприємств, у яких власний оборотний капітал має від'ємне значення (різниця між сумою II та III розділів активу і сумою III та IV розділів пасиву балансу), необхідно застосовувати інший методичний підхід до визначення напрямків використання фінансового капіталу. У такому разі власний капітал в повному обсязі (за умови, що він взагалі не є відсутнім) буде спрямований на формування необоротних активів. Поточні (оборотні) активи повністю будуть створені за рахунок поточного позикового капіталу, обсяг якого на їх фінансування буде визначатись як різниця між поточними активами і поточними пасивами. Необоротні активи будуть створені за рахунок власного капіталу, поточного позикового капіталу та довгострокового позикового капіталу. При цьому обсяг власного капіталу, що спрямований на створення необоротних активів, буде дорівнювати обсягу власного капіталу, що відображений у першому розділі пасиву балансу

Таблиця 1

Методика аналізу використання фінансового капіталу підприємства

Показник	Методика розрахунку
Обсяг власного капіталу, що спрямований на формування оборотних активів, тис. грн (BK_{oa})	$(2A + 3A) - (3П + 4П)$
Обсяг власного капіталу, що спрямований на формування необоротних активів, тис. грн (BK_{na})	$1П - BK_{oa}$
Обсяг поточного позикового капіталу, що спрямований на формування оборотних активів, тис. грн ($ППK_{oa}$)	$(2A + 3A) - BK_{oa}$
Обсяг поточного позикового капіталу, що спрямований на формування необоротних активів, тис. грн ($ППK_{na}$)	$(3П + 4П) - ППК_{oa}$
Обсяг довгострокового позикового капіталу, що спрямований на формування оборотних активів, тис. грн ($ДПК_{oa}$)	$(2A + 3A) - (BK_{oa} + ППК_{oa})$
Обсяг довгострокового позикового капіталу, що спрямований на формування необоротних активів, тис. грн ($ДПК_{na}$)	$2П - ДПК_{oa}$
Частка власного капіталу у формуванні оборотних активів, %	$BK_{oa} / (2A + 3A) \cdot 100\%$
Частка поточного позикового капіталу у формуванні оборотних активів, %	$ППK_{oa} / (2A + 3A) \cdot 100\%$
Частка довгострокового позикового капіталу у формуванні оборотних активів, %	$ДПК_{oa} / (2A + 3A) \cdot 100\%$
Частка поточного позикового капіталу у формуванні необоротних активів, %	$ППK_{na} / 1A \cdot 100\%$
Частка власного капіталу у формуванні необоротних активів, %	$BK_{na} / 1A \cdot 100\%$
Частка довгострокового позикового капіталу у формуванні необоротних активів, %	$ДПК_{na} / 1A \cdot 100\%$

Примітка: 1А, 2А, 3А – відповідні розділи активу балансу підприємства; 1П, 2П, 3П, 4П – відповідні розділи пасиву балансу підприємства.

Джерело: авторська розробка.

господарюючого суб'єкта. Обсяг довгострокового позикового капіталу, що буде спрямований на створення необоротних активів, дорівнюватиме обсягу довгострокового позикового капіталу, що відображається у другому розділі пасиву балансу підприємства. Обсяг поточного позикового капіталу, який буде використаний для придбання необоротних активів, необхідно обчислити як різницю між обсягом поточного позикового капіталу та обсягом поточного позикового капіталу, який спрямований на формування оборотних активів.

Проведення аналізу формування і використання фінансового капіталу дозволяє виявити зміну в обсягах фінансового капіталу в динаміці та обґрунтувати фактори впливу. Однак для обґрунтування висновків і оцінки ефективності його використання необхідно розрахувати показники рентабельності, які дозволять виявити рівень прибутковості підприємства на кожну гривню обсягу фінансового капіталу загалом і в розрізі окремих його складових. Методику розрахунку показників ефективності використання (рентабельності) фінансового капіталу відображено в *табл. 2*.

Оцінку ефективності використання позикового капіталу необхідно проводити з позиції ефективності використання кредитів, які для підприємства є платними. Таким чином, основним показником, який відображає ефективність використання кредитів, є ефект фінансового важеля, або фінансовий левеґідж.

Розрахункове значення ефекту фінансового важеля дозволяє виявити відсоток приросту до рентабельності власних засобів у результаті використання кредитів. За умови, коли ефект фінансового важеля має від'ємне значення, варто приймати рішення про зменшення кредитів у фінансуванні діяльності підприємства або про відмову в їх використанні, оскільки витрати на їх обслуговування призводять до зниження рентабельності власного капіталу. Якщо ефект фінансового важеля матиме додатне значення, то це дозволяє стверджувати, що позиковий капітал використовується ефективно і забезпечує приріст до рентабельності власних засобів [4, с. 324].

Заключним етапом діагностики фінансового капіталу є проведення факторного аналізу показників ефективності його використання. Зокрема, можна здійснювати факторний аналіз усіх показників ефективності використання фінансового капіталу або окремих з них. Для проведення факторного аналізу показників ефективності використання фінансового капіталу можна застосувати прийом елімінування. Факторний аналіз рентабельності фінансового капіталу ($ЧП / ФК \cdot 100\%$) на основі прийому елімінування виконується в такій послідовності:

1) розрахунок рентабельності фінансового капіталу в базовому періоді:

$$P_{фк}^б = \frac{ЧП^б}{ФК^б} \cdot 100\%; \quad (1)$$

Таблиця 2

Методика розрахунку показників ефективності використання фінансового капіталу

Показник	Порядок розрахунку	Характеристика
Рентабельність фінансового капіталу ($P_{фк}$)	$ЧП / ФК \cdot 100\%$, де ЧП – чистий прибуток підприємства; ФК – середньорічний обсяг фінансового капіталу	Скільки копійок чистого прибутку отримує підприємство на одну гривню фінансового капіталу
Рентабельність власного капіталу ($P_{вк}$)	$ЧП / ВК \cdot 100\%$, де ВК – середньорічний обсяг власного капіталу	Скільки копійок чистого прибутку отримує підприємство на одну гривню власного капіталу
Рентабельність позикового капіталу ($P_{пк}$)	$ЧП / ПК \cdot 100\%$, де ПК – середньорічний обсяг позикового капіталу	Скільки копійок чистого прибутку отримує підприємство на одну гривню позикового капіталу
Рентабельність зареєстрованого капіталу ($P_{зк}$)	$ЧП / ЗК \cdot 100\%$, де ЗК – середньорічний обсяг зареєстрованого капіталу	Скільки копійок чистого прибутку отримують власники на одну гривню, внесену до статутного фонду
Рентабельність фінансового капіталу, що вкладений в необоротні активи ($P_{на}$)	$ЧП / НА \cdot 100\%$, де НА – середньорічна вартість необоротних активів	Скільки копійок чистого прибутку отримується на одну гривню фінансового капіталу, що вкладений у необоротні активи підприємства
Рентабельність фінансового капіталу, що вкладений в оборотні активи ($P_{оа}$)	$ЧП / ОК \cdot 100\%$, де ОК – середньорічна вартість оборотних активів	Скільки копійок чистого прибутку отримується на одну гривню фінансового капіталу, що вкладений в оборотні активи підприємства

Джерело: складено за [4].

2) визначення рентабельності фінансового капіталу із заміною базового чистого прибутку на чистий прибуток звітного року:

$$P_{\text{фк}}^{\text{ум}} = \frac{\text{ЧПз}}{\text{ФК}^{\text{б}}} \cdot 100\%; \quad (2)$$

3) розрахунок рентабельності фінансового капіталу у звітному році:

$$P_{\text{фк}}^{\text{з}} = \frac{\text{ЧП}^{\text{з}}}{\text{ФК}^{\text{з}}} \cdot 100\%; \quad (3)$$

4) розрахунок впливу зміни факторів на зміну рентабельності фінансового капіталу:

– за рахунок зміни чистого прибутку ($\Delta P_{\text{фк}}^{\text{ЧП}}$):

$$\Delta P_{\text{фк}}^{\text{ЧП}} = P_{\text{фк}}^{\text{ум}} - P_{\text{фк}}^{\text{б}}; \quad (4)$$

– за рахунок зміни обсягу фінансового капіталу ($\Delta P_{\text{фк}}^{\text{ФК}}$):

$$\Delta P_{\text{фк}}^{\text{ФК}} = P_{\text{фк}}^{\text{з}} - P_{\text{фк}}^{\text{ум}}; \quad (5)$$

5) балансова перевірка:

$$\Delta P_{\text{фк}} = P_{\text{фк}}^{\text{з}} - P_{\text{фк}}^{\text{б}} = \Delta P_{\text{фк}}^{\text{ЧП}} + \Delta P_{\text{фк}}^{\text{ФК}}. \quad (6)$$

За результатами факторного аналізу варто зробити детальний висновок щодо зміни рентабельності фінансового капіталу за рахунок збільшення (зменшення) чистого прибутку та обсягу фінансового капіталу.

У цілому, прийом елімінування можна застосувати для проведення факторного аналізу будь-якого з показників ефективності використання фінансового капіталу. На основі результатів факторного аналізу можна виявити сильні та слабкі сторони підприємства в напрямку ефективності формування та використання фінансового капіталу.

Загалом, результати проведеної діагностики фінансового капіталу служать базою для розробки та реалізації управлінських рішень у галузі фінансового забезпечення діяльності суб'єктів господарювання.

ВИСНОВКИ

Наведена методика діагностики фінансового капіталу дозволяє здійснити детальне його дослідження, виявити джерела формування, напрямки спрямування та оцінити ефективність використання в діяльності різних підприємств. Запропоновані методичні положення носять універсальний характер і можуть мати практичне застосування в діяльності підприємства будь-якої сфери діяльності. При цьому особливу значимість діагностика фінансового капіталу може мати для діяльності промислових підприємств, які вимушені працювати в умовах відсутності фінансування, при складанні загальних висновків щодо фінансового стану, кредитоспроможності та інвестиційної привабливості підприємства. Окрім цього, результати діагностики фінансового капіталу є базою

для розробки управлінських рішень у галузі формування фінансових ресурсів та розробки фінансових стратегій і концепцій. Подальші дослідження в даному напрямку будуть базуватися на визначенні впливу факторів зовнішнього середовища, які пов'язані з галузевою приналежністю підприємства, на обсяг та ефективність використання фінансового капіталу. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності затверджені наказом Міністерства фінансів України від 23.03.2013 р. № 433 (зі змінами та доповненнями). URL: <https://dtk.com.ua/show/2cid010035.html>

2. Алексеев Л., Кузнецова Л. Теоретичні та інституціональні засади функціонування ринку фінансового капіталу. *Світ фінансів*. 2006. № 3. С. 95–102.

3. Білоченко А. М. Фінансовий капітал в Україні: особливості формування та перспективи розвитку. *Фінанси України*. 2008. № 3. С. 94–100.

4. Бланк І. О. Фінансовий менеджмент : навч. посіб. Київ : Ельга, 2008. 724 с.

5. Борисов Е. Ф. Экономическая теория : учебник. М. : Юристъ, 2000. 568 с.

6. Воробьев Ю. Н. Финансовый капитал предприятия: теория, практика, управление : монография. Симферополь : Таврия, 2006. 364 с.

7. Гильфердинг Р. Финансовый капитал. Новейшая фаза в развитии капитализма / пер. с нем. М. : Либроком, 2017. 480 с.

8. Климова Н. В. Финансовый капитал: сущность и методы оценки. *Финансовый анализ*. 2010. № 2. С. 61–95.

9. Корнеев В. В. Рух капіталу і фінансова логістика. *Фінанси України*. 2002. № 11. С. 23–31.

10. Лещук В. П., Буснюк С. В. Теоретичні основи формування фінансового капіталу інтегрованих структур кластерного типу. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі*. 2011. № 6. Ч. 1. С. 353–357.

11. Макконелл К. Р., Брю С. Л. Экономикс: принципы, проблемы, политика : в 2 т. / пер. с англ. 14-е изд. М. : Инфра-М, 2003. Т. 2. 972 с.

12. Терехин В. И., Моисеев С. В., Терехин Д. В., Цыханков С. Н. Финансовое управление фирмой. М. : Экономика, 1998. 350 с.

REFERENCES

Alekseienko, L., and Kuznietsova, L. "Teoretychni ta instytucionalni zasady funktsionuvannia rynku finansovoho kapitalu" [Theoretical and institutional principles of functioning of the financial capital market]. *Svit finansiv*, no. 3 (2006): 95-102.

Bilochenko, A. M. "Finansovyi kapital v Ukraini: osoblyvosti formuvannia ta perspektyvy rozvytku" [Financial capital in Ukraine: peculiarities of formation and prospects of development]. *Finansy Ukrainy*, no. 3 (2008): 94-100.

Blank, I. O. *Finansovyi menedzhment* [Financial management]. Kyiv: Elha, 2008.

Borisov, Ye. F. *Ekonomicheskaya teoriya* [Economic theory]. Moscow: Yurist, 2000.

Gilferding, R. *Finansovyy kapital. Noveyshaya faza v razvitiu kapitalizma* [Financial capital. The newest phase in the development of capitalism]. Moscow: Librokom, 2017.

Klimova, N. V. "Finansovyy kapital: sushchnost i metody otsenki" [Financial capital: the essence and methods of evaluation]. *Finansovyy analiz*, no. 2 (2010): 61-95.

Kornieiev, V. V. "Rukh kapitalu i finansova lohistyka" [Capital movement and financial logistics]. *Finansy Ukrainy*, no. 11 (2002): 23-31.

[Legal Act of Ukraine] (2013). <https://dtk.com.ua/show/2cid010035.html>

Leshchuk, V. P., and Busniuk, S. V. "Teoretychni osnovy formuvannia finansovoho kapitalu intehrovanykh struktur klaster-noho typu" [Theoretical foundations of formation of financial

capital of integrated cluster type structures]. *Naukovyi visnyk Poltavskoho universytetu ekonomiky i torhivli*, vol. 1, no. 6 (2011): 353-357.

Makkonell, K. R., and Briu, S. L. *Ekonomiks: printsipy, problemy, politika* [Economics: principles, problems, politics], vol. 2. Moscow: Infra-M, 2003.

Terekhin, V. I. et al. *Finansovoye upravleniye firmoy* [Financial management of the firm]. Moscow: Ekonomika, 1998.

Vorobei, Yu. N. *Finansovyy kapital predpriyatiy: teoriya, praktika, upravleniye* [Financial capital of enterprises: theory, practice, management]. Simferopol: Tavriya, 2006.

УДК 336.1

БЮДЖЕТНА БЕЗПЕКА РЕГІОНУ ЯК ФАКТОР ЙОГО СТАЛОГО СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

©2018 ГЛАДКОВА О. В., СВИНАРЕНКО Т. І.

УДК 336.1

Гладкова О. В., Свинарченко Т. І. Бюджетна безпека регіону як фактор його сталого соціально-економічного розвитку

Метою статті є визначення сутності та поточного стану бюджетної безпеки регіонів. Розглянуто існуючі підходи до визначення поняття «бюджетна безпека»; надано авторську точку зору щодо його розуміння. На підставі теоретичного огляду запропоновано визначення поняття «бюджетна безпека регіону» як фінансової автономії територіальної одиниці, яка б забезпечувала місцевим органам влади самостійність у формуванні та розподілі фінансових ресурсів з метою реалізації покладених на них функцій. Авторами проведено аналіз поточного стану бюджетної безпеки регіонів України за 2014–2016 рр. Зроблено висновок про необхідність посилення бюджетної безпеки регіонів країни шляхом формування ефективної бюджетної політики та відповідного бюджетного механізму, а також із урахуванням сучасного нормативно-правового забезпечення.

Ключові слова: бюджетна безпека регіону, доходи місцевих бюджетів, видатки місцевих бюджетів, індикатори бюджетної безпеки місцевих бюджетів, реформа місцевого самоврядування.

Рис.: 1. **Табл.:** 5. **Бібл.:** 16.

Гладкова Ольга Вячеславівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри управління та економіки підприємства, Національний фармацевтичний університет (вул. Пушкінська, 53, Харків, 61002, Україна)

E-mail: olgladkova25@gmail.com

Свинарченко Тетяна Іванівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та підприємництва, Донбаська державна машинобудівна академія (вул. Академічна, 72, м. Краматорськ, Донецька обл., 84313, Україна)

E-mail: svtat@ukr.net

УДК 336.1

Гладкова О. В., Свинарченко Т. І. Бюджетная безопасность региона как фактор его устойчивого социально-экономического развития

Целью статьи является определение сущности и текущего состояния бюджетной безопасности регионов. Рассмотрены существующие подходы к определению понятия «бюджетная безопасность»; представлена авторская точка зрения на его понимание. На основании теоретического обзора предложено определение понятия «бюджетная безопасность региона» как финансовой автономии территориальной единицы, которая бы обеспечивала местным органам власти самостоятельность в формировании и распределении финансовых ресурсов для реализации возложенных на них функций. Авторами был проведен анализ текущего состояния бюджетной безопасности регионов Украины за 2014–2016 гг. Сделан вывод о необходимости усиления бюджетной безопасности регионов страны путем формирования эффективной бюджетной политики и соответствующего бюджетного механизма, а также с учетом современного нормативно-правового обеспечения.

Ключевые слова: бюджетная безопасность региона, доходы местных бюджетов, расходы местных бюджетов, индикаторы бюджетной безопасности местных бюджетов, реформа местного самоуправления.

Рис.: 1. **Табл.:** 5. **Библ.:** 16.

Гладкова Ольга Вячеславовна – кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры управления и экономики предприятия, Национальный фармацевтический университет (ул. Пушкинская, 53, Харьков, 61002, Украина)

E-mail: olgladkova25@gmail.com

Свинарченко Татьяна Ивановна – кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры финансов, банковского дела и предпринимательства, Донбасская государственная машиностроительная академия (ул. Академическая, 72, г. Краматорск, Донецкая обл., 84313, Украина)

E-mail: svtat@ukr.net

UDC 336.1

Hladkova O. V., Svyarenko T. I. The Budget Security of Region as a Factor of Its Sustainable Socio-Economic Development

The article is aimed at defining the essence and current status of regional budget security of regions. The existing approaches to the definition of «budget security» are considered; the authors' point of view on understanding of this concept is presented. On the basis of the related theoretical review, a definition of the concept of «budget security of region» is suggested as financial autonomy of a territorial unit, which would provide local authorities with autonomy in the formation and distribution of financial resources in order to implement the functions assigned to them. The authors analyzed the current status of the budget security of regions of Ukraine for 2014–2016. It is concluded that the budget security of regions of the country should be strengthened by forming an effective budget policy and the corresponding budgetary mechanism, while taking into consideration the modern normative-legal provision.

Keywords: budget security of region, incomes of local budgets, expenditures of local budgets, indicators of budget security of local budgets, reform of local self-government.

Fig.: 1. **Tbl.:** 5. **Bibl.:** 16.

Hladkova Olga V. – PhD (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Management and Enterprise Economics, National Pharmaceutical University (53 Pushkinska Str., Kharkiv, 61002, Ukraine)

E-mail: olgladkova25@gmail.com

Svyarenko Tetyana I. – PhD (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Finance, Banking and Entrepreneurship, Donbass State Academy of Machine Building (72 Akademichna Str., Kramatorsk, Donetsk region, 84313, Ukraine)

E-mail: svtat@ukr.net